

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 14 februari 1935 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående viss ändring i strafflagens föreskrifter om målsäganderätt.

Första lagutskottet har förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 32, av herr *Ossbahr*.

I denna anföres i huvudsak: Enligt den i rättspraxis antagna tolkningen av 6 kap. 8 § strafflagen äger en fader icke i egenskap av målsman föra talan om ansvar mot den som dödat hans son. Skyldskapsförhållandet till den dödade anses icke heller medföra någon målsäganderätt i och för sig. Allenast för den händelse att en person, som enligt lag äger rätt till underhåll av den döde, genom dennes fränfälle kommer att sakna erforderligt sådant underhåll, har praxis åtminstone i ett fall medgivit den underhållsberättigade rätt att föra talan om ansvar för brottet. Den av rättspraxis antagna ståndpunkten synes uppenbart orimlig. Enligt motionärens mening kan en lösning av frågan vinnas genom att införa succesion i målsäganderätt. Beträffande det i motionen berörda spörsmålet hänvisas för övrigt till en vid motionen fogad uppsats av professor Åke Hassler.

Motionären yrkar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan utredning av ifrågavarande spörsmål, att förslag till erforderlig lagändring kunde snarast föreläggas riksdagen.

Det av motionären berörda lagrummet, 6 kap. 8 § strafflagen, lyder:

»Målsägande är den, emot vilken brott begånget är, eller som därav förnärmad blivit eller skada lidit; så ock den, som för den förnärmade eller skadade målsmannarätt äger eller eljest satt är att talan föra.»

Angående innebörden av förevarande lagrum, som alltsedan 1864 års lags tillkomst bibehållits oförändrat, föreligger ett stort antal rättsfall. I flera av dessa har uppkommit den av motionären berörda frågan, huruvida fadern till en dödad person vore behörig föra talan om ansvar för dödandet. Enligt nu nämnda rättsfall kan fadern ej grunda rätt att föra sådan talan vare sig på skyddskapsförhållandet till den döde eller på den omständigheten, att den döde i livstiden kan ha stått under faderns vårdnad, eller därpå att fadern såsom dödsbodelägare efter den avlidne i följd av dennes död kan ha lidit förlust genom dödsboet åsamkad kostnad för begravningen. Med utgången i dessa rättsfall överensstämmer även, att dödsbodelägarerna

till en person, som blivit utsatt för brott utan att detta vållat hans död, icke ansetts äga att fullfölja av den döde anhängiggjord talan om ansvar för brottet.

Ehuru rättspraxis sålunda icke medgivit succession i rätten att föra talan om ansvar för brott, är därmed icke uteslutet, att enskild person i vissa fall kan föra talan om ansvar för det någon förorsakat annans död.

I 6 kap. 4 § strafflagen medges vissa efterlevande en självständig rätt till skadestånd mot den som orsakat en familjeförsörjares död. Enligt den ursprungliga lydelsen av denna paragraf skulle sådan rätt tillkomma allenast make eller barn till den döde, därest de genom hans frånfälle komme att sakna nödigt underhåll. Vid den tid, då denna lydelse alltjämt gällde, medgavs i rättspraxis änka, som kom att sakna nödigt underhåll, rätt att föra talan om ansvar för dråp å mannen. Genom lag den 14 juni 1917 utvidgades skadeståndsrätten enligt 6 kap. 4 § strafflagen jämväl till adoptivbarn. Paragrafen erhöll sedermera genom lag den 19 mars 1926 ånyo ändrad lydelse och tillerkänner numera skadestånd åt envar som jämlikt stadgande i lag ägde rätt till underhåll av den som blivit dödad och genom frånfället skulle komma att sakna erforderligt underhåll. Den grupp av personer som på grund av 6 kap. 4 § strafflagen i dess nuvarande lydelse kunna bli berättigade till skadestånd utgöres av make, även hemskild och frånskild; barn i äktenskap och barn utom äktenskap; barn till den dödes make; adoptivbarn till den döde eller den dödes make; fader eller moder till den döde, vare sig denne var född i eller utom äktenskapet; samt adoptant. Vidare kan skadestånd enligt lagrummet tänkas tillkomma moder till barn utom äktenskap därest hon genom barnafaderns död går miste om henne tillkommande underhåll under viss tid före och efter nedkomsten. I rättspraxis synes ännu icke ha meddelats något prejudicerande utslag, varav framgår att samtliga de personer, som numera kunna vara berättigade till skadestånd enligt 6 kap. 4 § strafflagen, i sådan händelse jämväl kunna föra talan om ansvar. Så torde dock vara förhållandet.

Frågan om införande av succession i målsägenderätt sammanhänger nära med reglerna om åtalsrätt överhuvud. För närvarande gäller hos oss såsom huvudregel att brott som falla under allmänt åtal även kunna åtalas av målsäganden. I fråga om angivelsebrotten kan allmän åklagare ej ingripa utan att målsäganden angivit brottet till åtal. Beträffande slutligen målsägandebrotten är målsäganden ensam behörig att föra talan om ansvar för brottet.

Processkommissionen anför i sitt principbetänkande år 1926, att allmänt åtal uppenbarligen måste förbli den förhärskande formen för anhängiggörande av ansvarstalan. Emellertid syntes någon tvekan ej böra råda att vissa mål borde överlämnas till åtal uteslutande av målsäganden. Stort intresse erbjöde spörsmålet huruvida såsom för närvarande någon åtalsrätt, utöver vad nu angivits, borde tillerkännas målsäganden eller med andra

ord, huruvida målsäganden borde få äga utföra åtal för brott, som antingen omedelbart eller efter angivelse kunde åtalas av allmän åklagare. Kommissionen anför härom:

Då man i moderna lagar bibehållit målsägandens åtalsrätt beträffande brott, som åtalas av allmän åklagare, har man såsom skäl härför huvudsakligen åberopat, att målsägandens åtalsrätt utgör en nödvändig kontroll över, att de allmänna åklagarna samvetsgrant fullgöra sina skyldigheter i fråga om brotts beivrande. Därest allmänna åklagaren försummar att väcka åtal, bör målsäganden ha rätt att själv ingripa till rättsordningens upprätthållande. Ehuru det med ett förbättrat åklagarväsen ej torde vara att befara, att åtal ofta kommer att av allmän åklagare underlåtas, när fog för åtalet förefinnes, synes dock den kontroll härå, som ligger i målsägandens rätt att åtala, vara av värde. Med rättsuppfattningen här i landet skulle det helt visst icke heller överensstämma att helt utesluta målsägandens åtalsrätt i fråga om brott, för vilka allmän åklagare äger föra talan.

Men så till vida bör en förändring i den gällande rättens ståndpunkt vidtagas, att denna åtalsrätt inträder, först om allmänna åklagaren efter målsägandens angivelse av viss person såsom misstänkt vägrar åtala denne eller om han nedlägger ett väckt åtal. Målsägandens åtalsrätt bör alltså från principal inskränkas till att bli subsidiär. Såsom ovan framhållits har det allmänna åtalet avgjorda företräden framför det enskilda icke minst därigenom, att det förra lämnar större garanti för ett tillfredsställande utförande av rättegången än det senare. Det allmännas intresse i straffrättsskipningen kräver därför, att den bästa åtalsformen i första rummet anlitas, och detta intresse måste tillerkännas företrädet framför målsägandens anspråk på att få själv utföra sin talan. I själva verket torde den förändring gent emot den gällande rätten, som härigenom skulle inträda, ej vara så stor, som det kunde synas. Ty med hänsyn till de kostnader som äro förenade med ett åtal, lär väl redan nu målsäganden i regel hänvända sig till allmänna åklagaren, innan han tager saken i egen hand.

Kommissionen anför vidare i annat sammanhang, att kommissionen ansett att enskild målsägandes rätt att angiva eller åtala brott bör vara begränsad till viss kort tid.

Kommissionen har även uttalat sig beträffande frågan i vad mån bestämmelser om åtal böra hänföras till processrätten eller straffrätten och anför att åtalsrätten vore ett ämne som kunde sägas ligga på gränsen emellan dem. Kommissionen hade utgått från att strafflagen såsom hittills skulle innehålla regler, huruvida visst brott skulle vara föremål för allmänt åtal eller ej samt i förra fallet huruvida åtalsrätten skulle vara på något sätt inskränkt, såsom genom stadgande att åtalet skulle vara beroende av målsägandens angivelse eller av viss myndighets lov. Likaledes förutsatte kommissionen att de allmänna reglerna om preskription av straff, vilka måste anses såsom materiellt straffrättsliga, skulle ingå i strafflagen. Regler om den särskilda begränsning av målsägandes rätt att angiva eller åtala brott, som kommissionen förordade, hade tillsvidare av kommissionen upptagits såsom processuella bestämmelser ehuru det kunde ifrågasättas om

de ej borde tillhöra strafflagstiftningen. Övriga regler om åtalsrätten borde anses tillhöra processlagstiftningen.

I detta sammanhang må erinras om de bestämmelser angående succession i målsägandes rätt att åtala eller angiva brott som finnas i övriga nordiska länder.

Enligt den danska strafflagen gäller att när den genom ett brott förorättade är död, tillkommer rätten till enskilt åtal eller att angiva brottet till åtal den dödes make, föräldrar, barn eller syskon. Det bör härvid uppmärksammas, att rätten till enskilt åtal eller angivelse förfaller, därest åtal eller angivelse ej ägt rum inom tre månader från det den berättigade vunnit kunskap om gärningsmannen eller om tre månader förflutit från den förorättades död. — I den finska strafflagen föreskrives, att, där i lag är stadgat att brott ej får åtalas av allmän åklagare, om icke målsäganden anmält det till åtal, är målsägandens rätt att åtala eller till åtal anmäla brottet förfallen, om åtal eller anmälan därtill ej sker inom ett år efter den dag, då han erhållit kunskap om brottet. Därvid erinras tillika, att åtal naturligen ej får ske efter utgången av den allmänna preskriptionstiden för brottet. Har målsäganden avlidit inom den för rätt till åtal bestämda tid, utan att ha begagnat sig av sådan rätt, äro hans make, barn, föräldrar eller syskon berättigade att inom den tids utgång åtala eller till åtal anmäla brottet utan så är att målsäganden velat att åtal icke skulle äga rum. — Enligt den norska strafflagen kunna, om en genom brott förorättad är död, hans make, släktingar i rätt upp- eller nedstigande led, syskon och arvingar väcka åtal eller angiva brottet till åtal. Finnes icke någon som är berättigad att åtala eller ange till åtal kan angivelse ske av viss myndighet. Beträffande tiden för anhängiggörande av enskilt åtal samt för angivelse stadgar den norska strafflagen, att åtal i mål, där talan icke må föras av allmän åklagare, skall vara väckt och angivelse till åtal i mål, där talan icke utan sådan angivelse kan föras av åklagaren, skall ha skett inom sex månader från det den därtill berättigade vunnit kunskap om den straffbara handlingen och om den därtill skyldige. Vidare stadgas bland annat, att i fråga om dem, som enligt vad nyss nämnts äga föra talan i målsägandens ställe, fristen icke börjar löpa förrän vederbörande blivit behörig att föra sådan talan.

Utskottet.

Såsom utskottets redogörelse utvisar äger enligt svensk rätt målsäganden som regel befogenhet att föra talan om ansvar i anledning av ett begånget brott vare sig det faller under allmänt åtal eller ej. Ett behov att på sådant sätt kunna ingripa oberoende av åklagarmyndigheten kan också antagas ha förelegat ända till vår tid, ehuru man å andra sidan icke bör förbise vådan av att den enskilda åtalsrätten användes utan tillbörligt ömdöme. Det lärers även vara uppenbart att nyssnämnda behov minskas allteftersom åklagarnas kompetens förbättras. Av processkommissionens ovan

återgivna uttalanden synes också framgå, att vid processreformens genomförande målsägandens befogethet att väcka åtal för brott som faller under allmänt åtal kan tänkas bli begränsad till en subsidiär rätt.

Den nu föreliggande motionen äsyftar åter en utvidgning av den enskilda åtalsrätten, därvid motionären särskilt beaktat det fall att någon blivit dödad genom brott. Såsom motionären själv påpekat faller ett sådant brott under allmänt åtal, varjämte i vissa fall enligt 6 kap. 4 § strafflagen skadeståndsberättigade personer torde kunna föra talan om ansvar för brottet. Då det åvilar åklagaren som en tjänsteplikt att åtala alla brott som falla under allmänt åtal, när tillräckliga skäl mot den misstänkte föreligga, lär vara uppenbart att de nuvarande reglerna om åtalsrätt i regel innebära tillräcklig garanti att ett brott, som orsakat någons död, blir beivrat. Utskottet vill dock icke bestrida att det kan förefalla mindre tillfredsställande att, i sådana fall då ett ingripande av enskild person likväl kan vara berättigat, de anhörigas behörighet därtill skall vara beroende av frågan om de genom dödsfallet gått miste om dem lagligen tillkommande underhåll eller ej.

Vad här efter angår de fall då en person mot vilken ett brott blivit begånget avlider utan att brottet varit orsak till döden, kan till följd av de nuvarande reglerna om åtalsrätt inträffa att brottet överhuvud icke kan bli föremål för beivran. Detta gäller i första hand de fall, då ett brott endast kan åtalas av målsäganden och denne icke före sitt fränfalle vunnit en dom, varigenom den skyldige fällts till ansvar. Nu anmärkta förhållande kan uppenbarligen understundom framstå såsom en brist. Utskottet vill dock anmärka, att i fråga om vissa målsägandebrott — såsom ärekränkning — det ofta kan tänkas att den avlidne icke ansett sig böra föra talan om ansvar för brottet, ehuru denna hans mening icke tagit sig uttryck i förlikning. Att i sådant fall låta hans efterlevande väcka åtal i saken lär vara mindre lämpligt.

Även beträffande de brott, som icke kunna åtalas av allmän åklagare annat än efter angivelse, kan det inträffa, att brottet till följd av målsägandens död undgår laga beivran. De synpunkter som utskottet nyss uttalat beträffande målsägandebrotten äga fördenskull sin motsvarighet beträffande angivelsebrotten. Härvid kan anmärkas, att särskilt vissa i 15 och 17 kap. strafflagen upptagna brott äro av den beskaffenhet, att det kan ifrågasättas huruvida det överhuvud är önskvärt att den förorättades befogethet att åtala eller angiva brottet lämpligen bör övergå å efterlevande.

Det anförda torde visa, att det icke saknas skäl som tala för införande av succession i rätten att åtala eller angiva brott till åtal, men att det å andra sidan är tydligt att en oinskränkt rätt till succession i sådant hänseende icke är utan olägenheter. Ett visst skydd mot missbruk kan möjligen vinnas genom att i likhet med dansk, finsk och norsk rätt som allmän regel stadga en kort frist för målsägandens, liksom hans successorers, rätt att åtala eller angiva brott till åtal, och en ytterligare garanti kan måhända

erhållas genom att i nära anslutning till en annan bestämmelse i den finska strafflagen såsom villkor för succession uppställa, att den avlidne målsäganden icke kan antagas ha velat avstå från åtal.

Införande av succession i rätten att åtala eller angiva brott lärer sålunda förutsätta en icke oväsentlig omgestaltning av reglerna om målsägandens åtalsrätt överhuvud. Utskottet utgår ifrån att härmed sammanhängande spörsmål bli föremål för närmare överbäggande i samband med processreformen. Tillräcklig anledning att utan avvaktan därför företaga en sådan omgestaltning torde icke föreligga. Utskottet vill härvid såsom sin uppfattning framhålla, att den speciella fråga som i motionen upptagits till behandling säkerligen icke har någon större praktisk betydelse.

Det må slutligen anmärkas, att en avliden målsägandes arvingar, även om de icke kunna föra talan om ansvar, äro behöriga att utkräva ersättning för den skada i ekonomiskt hänseende, som uppkommit genom brottet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 februari 1935.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

Från första kammaren: herrar Åkerman, Klefbeck, Svenson i Eskhult*, Löfgren, Norling*, Velande, Wikström och von Mühlensfels*;

Från andra kammaren: herrar Lindqvist och Nilsson i Antnäs*, fru Östlund, fröken Wellin samt herrar Johansson i Bro*, Berg* och Björling*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.